

MAANDAG 9 APRIL 1945

Elim en Hollandscheveld

Na de jeeppatrouilles van zondag 8 april waren de velden ten oosten van Hoogeveen nog niet bevrijd. De Belgen waren er geweest, dat wel, maar ze waren ook weer vertrokken. Er zaten nog ondergedoken SS'ers in het gebied. Er konden nog steeds Duitse patrouilles opduiken. Maar dat de bevrijding dichtbij was, dat was nu zo zeker als wat. Het tijdstip was aangebroken dat de Binnenlandse Strijdkrachten, de BS, de macht over zou nemen. De BS van Elim is maandag 9 april bij elkaar gekomen en kreeg wapens uitgereikt. Deze werden aangeleverd via de groep van Rieks Zomer, die nog steeds over flink wat gedropte wapens beschikte. Ook andere groepen van Rieks, zoals die in Hollandscheveld, zochten die dag elkaar op, want er werd actie verwacht. De oudsoldaten in de BS van Elim leerden de anderen even snel hoe ze ermee om moesten gaan. Van training was amper sprake. Achteraf was men blij dat er niet om Elim gevochten hoefde te worden. Als de BS daar bij betrokken geraakt was, waren ze geen partij geweest tegen de goedgeoefende Duitsers. Maar noch Duitsers, noch bevrijders laten zich die maandag zien in Elim en Hollandscheveld. Het gebied is een niemandsland, want ook de BS heeft zich niet openlijk gewapend op straat laten zien, en het wachten is op het moment dat het weer iemands land zou worden.

Beraad in Bloemberg

Al die tijd was het Duitse kamp Ten Arlo (Marder) bezet gebleven door Duitse troepen, eenheden van de Luftwaffe, SS en wat er al niet allemaal aan toe was gevoegd door het verplaatsen van het front. Er kwamen steeds meer Duitsers bij. Wat daar precies zat, dat wilden de Canadezen ook graag weten. Achter café Poortman te Bloemberg had captain Victor Stillwell met het A Squadron van de Manitoba Dragoons op zondag 8 april zijn hoofdkwartier

Hij was verbindingsofficier en onderhield het contact tussen de Binnenlandse Strijdkrachten (BS) en de Canadezen. De directeur kwam te Bloemberg in gesprek met zijn leerlingen Hylle de Vries en Jan Schrottenboer. Captain Stillwell vroeg de 31-jarige onderwijzer Hylle de Vries, van de openbare school te Kerkenbosch, of die niet wilde gaan kijken hoe groot de bezetting van Ten Arlo was, en dat die middag nog te melden. Hylle de Vries vroeg de 20-jarige Jan Schrottenboer, leerling van de kweekschool in Meppel, om die opdracht samen met hem uit te voeren. Na hun verkenning zouden ze samen naar Bloemberg gaan om verslag uit te brengen. Jan Poortman maande hen tot voorzichtigheid. Hij adviseerde Hylle de Vries om eerst maar eens met zijn ouders hierover te praten. Zijn ouders ontraadden Hylle eveneens om iets te doen in de richting van de Duitsers. Maar na het gesprek met Captain Stillwell waren Hylle de Vries en Jan Schrottenboer ervan overtuigd dat ze wat moesten doen. Ze besloten om gehoor te geven aan de vraag van Stillwell. Ze verlieten Bloemberg en kwamen daar nooit weer terug. Ze vroegen de 25-jarige elektriciën Klaas van der Haar om met hen mee te gaan.

Kamp Ten Arlo

Even voorbij Lubbinge, vlak bij Ten Arlo, werden ze die middag door de Duitsers gevangen genomen. Ze werden overgebracht naar het Duitse kamp Ten Arlo, en daar bij Jo Reinders in de wachtbarak opgesloten. De wachtbarak zat maar een eindje van de Hoogeveensche Vaart af, aan de weg. Een centraal punt van waaruit de weg te overzien was. De drie Zuidwolder heren hadden dus geen kans om ongezien poolshoogte te nemen. Los daarvan was spionage een zaak waar de doodstraf op stond. Ze konden ter plekke geëxecuteerd worden. Dat moeten ze zelf ook geweten hebben. Ze vertelden dan ook niets, ook niet aan Jo. Er werd in ieder geval amper wat gezegd. De drie 'jongens' zoals Jo Reinders ze later consequent bleef noemen - wisten al dat de Canadezen kwamen,

maar Jo kreeg daar in de gevangenenbarak niets van te horen. Het lijkt erop dat de Duitsers ook nog niet veel moeite deden om wat van de 'jongens' te weten te komen. Ze zijn voor zover Jo bekend was niet gemarteld. Als de oorlog langer had geduurd waren ze waarschijnlijk overgedragen aan de SD. Maar zover kwam het niet.

**Ten Arlo, zomer '45.
BS'ers als bewakings-
ploeg van NSB'ers.**

ingericht. Aanwezig was op die 9^e april ook Jan Poortman, directeur van de Kweekschool in Meppel.

Deze drie 'jongens' waren niet de enige burgers die door de captain Stillwell werden ingeschakeld. In het logboek van de Manitoba Dragoons vinden we namelijk over het Duitse kamp Ten Arlo vermeld: *"A Squadron sectie 2 bevestigt om 13.05 uur dat vijandelijke barakken op 120568 gisteren op een sterkte waren van 300 manschappen en nu bij benadering op 1000. Ze hebben blijkbaar op het dak met zandzakken fortificaties gemaakt, en we denken dat ze machinegeweren en anti-tank kanonnen hebben. (...) Om 16.10 uur meldden burgers dat 1000 vijandelijke soldaten in barakken op 120568 zich hebben teruggetrokken ten noorden van het kanaal van Meppel naar Hoogeveen."* We maken hieruit op dat het kamp de hele dag in de gaten werd gehouden. Aanvankelijk was het kamp nog versterkt, en leken de Duitsers zich voor te bereiden op een felle verdediging, gelet op de met zandzakken omgeven schuttersposten op de daken. Volgens de burgers waren de meeste Duitsers om 16.10 uur al vertrokken, naar het noorden gevlucht.

Tegen de avond van die 9^e april zagen de laatste Duitsers in dat het ook voor hen tijd was om te vertrekken. Ze waren gebleven met een opdracht: de vernietiging van het kamp voorbereiden. Jo Reinders is op het nippertje aan de dood ontsnapt. De Canadezen begonnen namelijk te schieten op het kamp. De wachtbarak stond in de vuurlijn. Een houten barak, die geen enkele bescherming bood tegen kogels. De Duitsers schoten terug, waardoor de landbouw- en varkensschuur van Albert Dunning op Lubbinge in brand werd geschoten. Een Duitse officier wilde de vier 'jongens' naar een bunker brengen, zodat ze geen last zouden hebben van de kogels van de Canadezen. Die bunker zat onder de grond en werd gebruikt voor de opslag van aardappels en groente. Jo Reinders kende die bunker goed, want dat was een deel van zijn terrein. Er zaten schotten in de bunker om de ruimte op te delen in vakken, voor de verschillende soorten opslag.

"Wat wil je met die mannen doen", vroeg een hogere officier, die voorbijkwam. Toen hij uitgelegd kreeg dat ze naar de bunker gebracht zouden worden en waarom zei hij eerst *"Is goed!"*, wilde weglopen, maar draaide zich ineens om met de woorden: *"Laat Reinders in de barakken"*. Jo bleef als enige achter in de wachtbarak. *"Ich kom gleich wieder"*, had zijn Duitse begeleider hem gemeld, toen die met de drie anderen naar de bunker liep. *"Schnell, Schnell!"*, riep de Duitser, toen hij terug kwam. Jo kon net weggomen. De hogere officier wist al dat er springstoffen waren aangelegd, de andere Duitser kwam daar ook achter en heeft zo Jo Reinders het leven gered. Jo kon nog net op tijd weggomen. Achter hem sprongen de barakken in de lucht. Hij zocht en vond veiligheid in de bunker, bij de drie 'jongens' van Zuidwolde.

De barakken van Ten Arlo werden rond 18.30 uur één grote vuurzee. Een aan het kamp toegevoegd boerderijtje van J.J. Boer Pzn uit Hoogeveen werd eveneens in brand gestoken. Voor ze vertrokken

gooiden de Duitsers nog handgranaten door de luchtkoker van de bunker. Er kwamen een paar geweldige explosies. De stukken beton vlogen in het rond. De schotten in de bunker vingen het beton en de granaatscherven op. De 'jongens' waren alle vier ongedeerd. Ze kwamen naar buiten. Jo Reinders vroeg hen met hem mee te gaan. Hij wist de weg in het kamp. Hij kon hen door de rook, het vuur en de chaos leiden. Schrotenboer durfde niet mee te lopen. Hij bleef in de bunker en is daar omgekomen door de alles verstikkende rook. De anderen liepen samen weg. Ze moesten de weg zien te vinden tussen de brandende barakken. Het was allemaal vuur. In de rook en de paniek is men elkaar kwijt geraakt. Je liep niet bij elkaar aan de hand, je moest goed op elkaar letten, dat moest genoeg zijn, maar dat was niet genoeg. Uiteindelijk kwam er maar één persoon uit de chaos. Jo Reinders rende het land over, naar een hooibergje, achter op het land van Jan Timmer, die een boerderijtje aan de Hoogeveensche Vaart had. De Duitsers hadden hem in de gaten. Er werd geschoten. Het was overal Duitsers, ook aan de andere kant van de Hoogeveensche Vaart. Daar stonden ze te kijken naar het brandende Ten Arlo. Jo werd geraakt. Een kogel ging dwars door zijn been. Gelukkig was het alleen een vleeswond. Jo wist het hooibergje te bereiken en was uit zicht. Daar, in het hooi, raakte hij bewusteloos. Hoe lang hij daar heeft gelegen wist hij niet. Jan Timmer ving hem op en verborg hem.

Hoogeveen

Op maandag 9 april komen de eerste Canadese verkenners tot bij de plaats Hoogeveen. Het is nog maar één jeep, met drie zwaar bewapende militairen. De manschappen zijn enkel uit op informatie. Ze komen via Zuidwolde en Ten Arlo de Zuiderweg oprijden, zo wordt verteld. Maar de bezetting van Ten Arlo was nog niet verdwenen, toen ze de Zuiderweg opreden. Hoe ze dus precies gered zijn, is onduidelijk. Misschien dat ze de weg langs Ten Arlo over konden, omdat het gros van de bezetting van het Duitse Kamp in de namiddag was verdwenen? Of zijn ze ergens de landerijen over gestoken? In de jeep zitten twee Nederlanders en een Canadees van Nederlandse afkomst: kapitein Jaap Staal, luitenant Johan Nijssen Wiegand en de Canadese luitenant Johan Steengracht van Mooyland.

De namen zijn later niet bekend bij de veteranen van de Manitoba Dragoons. Mogelijk zijn de mannen in de jeep van de geallieerde inlichtingendienst, die meetrekken met de oprukkende troepen, en in die periode samen optrekken met de Manitoba Dragoons. Andere eenheden die op deze wijze ook meetrekken met de troepen zijn de medische troepen en de 'Signals', de radioverbindingdienst. Overal waar Canadese eenheden zijn, zijn ook enkele manschappen van deze groepen. Los daarvan is het zeker dat ze gekoppeld moeten worden aan de Manitoba Dragoons. We kennen van die dag maar

één bezoek van Canadese verkenneren aan Hoogeveen, en het in 1945 verschenen verslag over de acties van de eenheid is duidelijk over 9 april 1945: "A Squadron bleef een wacht op de weg van Zwolle naar Meppel, en plukte er diverse voertuigen af, die er gebruik van probeerden te maken. Een andere patrouille ging ten noorden van Kerkenbosch in de richting van Hoogeveen".

Generaal H.D.G. Crerar, bevelhebber van de First Canadian Army. Hij had het opperbevel over alle Canadese legereenheden, zowel die vanuit Coevorden als die vanuit Zuidwolde delen van de gemeente Hoogeveen bevrijdden, maar was zelf niet lijfelijk bij die bevrijding betrokken.

De Jeep komt via de Zuiderweg naar Hoogeveen. Even buiten de toenmalige bebouwde kom stoppen ze, bij Freek Gort en zijn vader, die aan het werk zijn in een volkstuintje. Freek gaat erheen. Hij hoort hen tot zijn schrik Nederlands spreken, en geen Engels, zoals hij verwacht. Het maakt hem wantrouwend. Zijn dit wel geallieerde militairen? Kapitein Staal bemerkt de schrik, en stelt hem gerust. Hij vertelt dat hij van oorsprong uit Assen komt. Hij informeert of er nog Duitsers in Hoogeveen zijn, en waar die zitten. Freek kan hem geen exact antwoord geven. Hoe kun je over de vaart komen, vraagt Staal. De brug in de Zuiderweg is opgeblazen. Freek legt uit dat je met wat klauteren op het voetgangersgedeelte kunt komen, en zo naar de overkant. Staal vraagt hem om mee te gaan, en het voor te doen. Dat weigert Freek. Hij is bang, dat als er Duitsers in de buurt zijn, er een schietpartij kan ontstaan. De drie militairen gaan dan zelf naar de brug. Ze speuren de omgeving af met een verrekijker. Ze zeggen dat ze de volgende dag terug zullen komen, en vertrekken weer. Steeds meer Duitsers vertrekken uit Hoogeveen.

Franse parachutisten in het Spaarbankbos en aan de Wijsterseweg

De Franse Parachutisten aan de Wijsterse Weg worden goed verzorgd door de bevolking van de Wijsterseweg, en krijgen het beste voorgezet wat aan eten nog te vinden is. De nacht van zondag op maandag verloopt nog rustig. Maandag de 9^e april is het echter afgelopen met hun vreedzame wachten. De Duitsers zijn op de hoogte van hun aanwezigheid, en weten waar ze moeten zijn. Een onbekend gebleven vrouw is enige tijd door de Fransen vastgehouden, en weer losgelaten. Als ze enkele Landwachters passeert, vertelt ze dat er in en achter het bos parachutisten zitten. De Landwachters tippen de Duitsers, en deze trekken met een groot aantal manschappen samen om de strijd met de para's aan te binden.'s Middags tegen half vier wordt de aanval met mortieren ingezet. Vanuit het Spaarbankbos dringen de Duitsers hevig vurend op in de richting van de Wijsterseweg. De Fransen verdedigen zich fel vanuit de boerderij van Jan Vos. Met een voor de verzetsbeweging afgeworpen bazooka worden een vrachtwagen en een lichter voertuig vernietigd. In een vuurgevecht met Duitse wielrijders worden vijf Duitse krijgsgevangenen gemaakt. Enkele Hoogeveeners hebben zich in legerkleding gestoken. Ze vechten mee met de Fransen. Ze vuren met sten en mitrailleur en werpen handgranaten. Vanuit een grote kuil wordt met een bren gevuurd op de Duitsers. Een verdekt opgestelde munitiewagen wordt geraakt en vliegt de lucht in. Nieuwsgierigen vluchten weg en de bewoners langs de Wijsterseweg verbergen zich in kelders, schuren, kuilen en sloten.

Als de boerderij van Jan Vos in brand is geschoten, trekken de Fransen schieten terug over de zandweg en de spoorlijn, richting Coevorden, waar hun Belgische collega's als hoofdmacht gelegerd zijn. Zij slagen erin zich los te maken, voordat de Duitsers hen kunnen insluiten. Koert Dekker uit Ruinen is hun gids. In Dalen ontmoeten ze de een Poolse eenheid. De Franse parachutisten hebben hun krijgsgevangenen meegenomen. Ook enkele Hoogeveense jongens trekken met de Fransen mee, zoals Jan Groote, Jaap Hindriksen, Jan Willem Mengers, Dirk Meppelink en Henk Nijenhuis. De Franse para's en hun Hoogeveense aanhang worden verwelkomd in Coevorden, waar ze informatie geven over de situatie in en rond Hoogeveen. De Duitsers zijn intussen razend geworden. Scheldend en tierend houden ze een razzia in de buurt. De bewoners komen voorzichtig weer voor de dag. Niet iedereen die heeft meegevochten, heeft weg kunnen komen. Ze trekken hun overalls uit, verstoppen hun wapens of werpen ze weg. De Duitsers nemen allen gevangen. Ze vermoeden dat er nog para's in de woning van Arend Scholing zitten. Het gezin wordt opgejaagd. Ze verschuilen zich in de slaapkamer. Daar worden ze neergeschoten: vader Arend Scholing (55) en zijn zonen Dirk (26) en Gezienus (14). Ze sterven ter plaatse. Moeder Margje Scholing-Duinkerken (55) is zwaar gewond aan

hals en schouders. Ze sterft zaterdagmorgen 14 april in het ziekenhuis.

De gevangenen worden meegenomen en met de handen omhoog bijeen gedreven in een zogenaamde splitterbox (schuilplaats voor auto's) langs de straatweg Hoogeveen-Assen in het Spaarbankbos. Onder de gevangenen is de NSB-familie Kok uit Apeldoorn, waarvan de man bij de Landwacht is. Een van zijn dochters, de 18-jarige Jansje Kok, is leerling-verpleegster en logeert bij de familie Strijker. Ze loopt steeds in uniform, maar bij de komst van de Fransen heeft ze het embleem met hakenkruis en adelaar snel verwijderd. Tijdens het gevecht van die middag maakt ze angstige ogenblikken door in een kuil bij de familie Strijker. Als de Duitsers terug zijn, voelt ze zich geen gevangene meer. Ze weet de Duitsers over te halen haar moeder en verdere familie vrij te laten. Jansje Kok moet van de Duitsers aanwijzen wie wel en wie niet hebben meegevochten. Er staan op dat moment nog negentien mannen in de splitterbox. Zij verdeelt hen in drie groepen en doet alsof ze precies weet wat er allemaal is gebeurd.

Groep 1 bestaat uit vier personen. Onschuldige melkhalers, vertelt ze. Daartussen zitten mannen die wel wapens hebben gehanteerd en schoten hebben gelost, maar ze worden door haar onschuldig verklaard en daarom vrijgelaten. Het zijn Hendrik Dijkema (35), Herm Jan Zandbergen (18), Tamme Leistra (32) en J. Strijker. Zandbergen en Leistra hebben geschoten, Leistra heeft zelfs een schot door zijn hand gekregen. Maar ze zijn vrij. Omdat het spertijd is, krijgen ze van de Duitse commandant zelfs een Ausweis mee.

Groep 2 bestaat uit zes personen, die volgens de verraadster gewapend verzet hebben gepleegd. Het zijn Hayo Wubs (27) en Roelof Veldman (24) uit Hoogeveen, Gerrit Coelingh (26) uit Baarn, Pieter Strijker (24) uit Meppel, Matthijs Erkens (24) uit Den Haag en Hendrik Markveld (27) uit Den Haag. De laatsten verbleven tijdelijk in de omgeving van Hoogeveen, zoals daar zoveel mensen woonden als onderduiker, etenhaler, vluchteling of wat dan ook. Wie wat heeft gedaan, en of ze allen daadwerkelijk hebben meegevochten, is nooit duidelijk geworden, maar dat doet er niet toe: ze worden door de leerling-verpleegster allen schuldig verklaard.

Groep 3 bestaat uit negen personen. De leerling-verpleegster weet niet zeker of ze daadwerkelijk hebben meegevochten. Omdat het tegendeel niet vast staat, nemen de Duitsers aan dat ze wel aan de strijd hebben deelgenomen. Het zijn Reinder Lunenburg (52), Egbert Lunenburg (16), Johannes Lunenburg (49), Willem Lunenburg (17), Ate le Duc (26) uit Pijnacker, Marinus Voerman (39), Jan Rotmensen (28), Mintinus Pol (25), en Arend Jan Scholing (17).

De vijftien mannen die door de verraadster zijn aangewezen, worden onder bewaking te voet en met hun handen in de nek langs de straat in noordelijke richting afgevoerd. Ze slapen die nacht in de schuur

van landbouwer Geert Moes in Eursinge. Korte tijd nadat de groep daar is aangekomen, hoort de bevolking van Pesse een aantal harde schoten uit de richting van het pand van Geert Moes. Buurman A. Smid herinnerde zich: *“Wij durfden ons niet naar buiten te wagen, maar keken door de stalraampjes. We zagen toen op het weggetje dat vanaf de boerderij van Geert Moes achter ons land langs naar de es liep, druk gedraaf en geren van soldaten. Even later kwamen er enige soldaten met een dode aandrager, die zij aan onze kant van de afrastering neer legden. Enige mannen groeven een tamelijk ondiep gat en legden het lichaam er in en gooiden het losse zand er weer op, en verdwenen naar de boerderij. Hendrik van Lubek en Geert Moes zagen, voor hij werd begraven, de dode man nog in de schuur liggen. Zij kenden hem echter niet.”* De dode bleek later Hayo Wubs te zijn, administratief medewerker bij een kunstmesthandel aan de Alteveerstraat te Hoogeveen. Vrijwel zeker heeft hij geprobeerd om via een zandweggetje te vluchten en is daarbij ontdekt en dood geschoten. Zijn identiteit kwam vast te staan, toen twee dagen later de gezamenlijke burens het noodgraf openden, nadat de Duitsers waren verdwenen. Hayo Wubs werd over gedragen aan zijn familie en kreeg een nette begrafenis.

Oosterhesselerbrug

Ten zuiden en ten westen van Hoogeveen waren de Belgische parachutisten die maandag weer actief geworden. Om 08.00 uur vertrokken de Belgische jeeps uit Coevorden richting Slagharen. De patrouille maakte daar contact met de BS. Onderweg werd geen weerstand van betekenis ontmoet. De BS meldde dat in de omgeving zich alleen lichtbepapende Duitse soldaten ophielden. De gepantserde jeeps van sergeant-majoor Krolikowski reden weer naar Oosterhesselerbrug. Men observeerde de Duitse troepen en ontdekte drie Duitse posten, waaruit dodelijk vijandelijk vuur in hun richting kwam. Om 16.00 uur arriveerden zes Poolse bren-carriers (gepantserde gevechtswagens). Er volgden twee uur van schieten en afwachten. Belgen en Polen deden uiteindelijk een stormaanval op de brug. De brug werd om 18.15 uur onbeschadigd veroverd, de vijand vluchtte weg.